

Gustav Freytag'ın “Gazeteciler” Oyunu Örneği Üzerinden 19. Yüzyıl Alman Edebiyatında Yahudi Algısı¹

Jewish Perception in 19th Century German Literature Through the Example of Drama “The Journalists” by Gustav Freytag

Elif AKTÜRK²

Abstract

The phenomenon of antisemitism, which is defined in the most general sense as Jewish hostility, has taken its place among the subjects that have been concerning humanity since ancient times and which have been narrated considerably in the field of literature. On the other hand, 19th century has an important role in transforming the antisemitism, which had been fed until then by religious prejudices, into a racist structure with the political and social changes of the period. German writer Gustav Freytag (1816-1895), who gave the most stunning examples of antisemitism in the 19th century German literature with his novel “Debit and Credit” (1855) and his play “The Journalists” (1854), is one of the first writers to narrate the phenomenon of antisemitism in 19th century, which is limited until then to critique genre in Germany. The aim of this study is also to examine the Jewish perception, which appeared in 19th century German literature, through Freytag's “The Journalists” drama. As the method in the study, it was seen that text-based and literature sociological methods are appropriate to use for the study, since the perception of the Jews will be evaluated based on the analysis of Schmock, which appeared as a Jewish character in the drama and the analysis in question will be made also based on the approach of the Jews in the 19th century.

Key Words: Freytag, Journalists, Antisemitism, Text-Based Method, Literature Sociological Method.

Öz

En genel anlamda Yahudi düşmanlığı olarak tanımlanan antisemitizm olgusu, Antik dönemden bu yana insanlığı meşgul eden ve yazın alanında da azımsanmayacak ölçüde anlatılaştırılan konular arasındaki yerini almıştır. 19.yüzyıl ise, o döneme kadar dinsel önyargılarla beslenen Yahudi düşmanlığının, dönemin siyasal ve toplumsal kimi değişimlere uğramasıyla birlikte ırkçı bir yapıya dönüşmesi açısından önemli bir role sahiptir. “Görev ve Mülk” (1855) adlı romanı ve “Gazeteciler” (1854) adlı oyunuyla antisemitizmin 19. yüzyıl Alman edebiyatındaki en çarpıcı örneklerini veren Alman yazar Gustav Freytag (1816-1895), o zamana değin Almanya’da irdeleme açısından daha ziyade eleştiri türüyle sınırlı tutulan antisemitizm olgusunu 19. yüzyıl Alman edebiyatında yazınsallaştıran ilk yazarlardan olma özelliğini taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı da, Freytag'ın “Gazeteciler” oyunu üzerinden 19. yüzyıl Alman edebiyatında görünürleşen Yahudi algısını irdelemektir. Yahudi algısının, irdelenecek oyunda Yahudi bir karakter olarak karşımıza çıkan Schmock’a ilişkin analizler üzerinden değerlendirileceğinden ve söz konusu analizin, Yahudilere 19. yüzyıldaki yaklaşım temel alınarak yapılacağından dolayı metni içkin ve edebiyat sosyolojik yöntemden yararlanmanın uygun olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Freytag, Gazeteciler, Antisemitizm, Metni İçkin Yöntem, Edebiyat Sosyolojik Yöntem.

¹ Bu çalışma, 10.-12. Ekim 2018 tarihlerinde Erzurum’da gerçekleştirilen VII. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, elifakturk@sdu.edu.tr.

Giriş

Alman yazar Gorelik'in (2014) ifadesiyle günümüzde kökü kazınmamış (s.3) bir görüngü olarak karşımıza çıkan antisemitizm, Yahudi düşmanlığını karşılayan bir kavramdır. Antisemitizm kavramı; Yahudiler tarih sahnesine hangi bağlamda çıkarsa çıksın onlara karşı nefretin, önyargının ve kin duygusunun bir bütünüdür. Bu açıdan da söz konusu kavram, günümüzde kamuoyu tartışmalarına açık bir görüngü olarak karşımıza çıkmaktadır³.

Amerikalı edebiyat bilimci Louis Harap (2003), Yahudi klişesinin yüzyıllar boyunca sürdüğünü, Yahudilerin yazınsal yapıtlardaki betimlemelerinin tamamen durağan olduğunu ve toplumun kendisi değişse bile Yahudilere karşı bakış açısının toplumsal değişimlerden etkilenmediğini iddia eder (s.8). Bilimci, Yahudi düşmanlığının yansıtıldığı yazınsal yapıtlar kaleme alan yazarlara olduğu kadar, okuyuculara ilişkin de söz konusu düşmanlık ile ilgili yorum getirir. Ona göre Yahudi klişelerinin yazın dünyasında sık sık tekrarlanması, antisemitist yazının belli bir okuyucu kitlesine sahip olduğunun ve söz konusu okuyucularda da antisemitist düşüncelerin yaygın olduğunun geçerli bir kanıtıdır⁴.

19. yüzyılda Fransız Devrimi ile birlikte Yahudilerin durumu, birçok Avrupa ülkesinde gündem yaratarak tartışmaya yol açar. Yahudiler, söz konusu devrimin gerçekleşmesiyle birlikte özgürleşme ve eşit haklara sahip olma talebinde bulunurlar. Yahudilerin bu hak taleplerini perçinleyen durumlardan biri ise, onlara ekonomik ve toplumsal alanda birtakım ayrıcalıkların sunulmuş olmasıdır. Kendilerine verilen bu ayrıcalıkları akılcıca kullanan Yahudiler, ulus-devletlerin oluşmaya ve gelişmeye başlamasıyla da birlikte içinde buldukları kötü koşullardan sıyrılarak devletlerine maddi anlamda destek olmakta ve kamuda mali işlerin yürütüldüğü görevler almaktadırlar⁵. Böylelikle de toplumdaki söz haklarını genişletmiş olurlar.

19. yüzyılı meşgul eden bu siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimler, elbette Almanya'da dönemin yazın dünyasında da yansımalarını bulur. Yahudilere tanınan ayrıcalıklardan ve onların hak taleplerinden rahatsızlık duyan kesimler, onlara karşı hali hazırda var olan din düşmanlığının yanında, ırk düşmanlığını da içlerinde büyütürler. Öyle ki Yahudiler, tarih sahnesinde artık yalnızca dinlerini temsil eden bireyler olarak değil, aynı zamanda bir ırk olarak "Toplumda biz de varız!" söylemini ete kemiğe büründürerek toplumdaki var oluş sebeplerine yeni bir anlam yüklemiş olurlar. Böylelikle de dönemin kimi yazarları, Yahudilerin toplumda var oluş çabalarının Yahudi olmayan kesimlerde meydana gelen olumsuz etkilerini, yapıtlarında anlatılaştırma yoluna girerler. Yahudi düşmanlığı, bu açıklamaya paralel olarak örnek verilebilecek Alman yazarlardan Freytag'ın da ilgilendiği konular arasındaki yerini almış, yaşadığı yüzyılda Yahudilere ilişkin meydana gelen değişimlere kayıtsız kalamamıştır. Öyle ki yazar, çalışmanın özet kısmında da belirtildiği gibi, 19. yüzyılda Yahudi sorunsalının yansıtıldığı yapıtlar kaleme alarak döneminin Yahudi düşmanlığını sorunsallaştıran en önemli yazarlarından biri olmayı başarmıştır. Yazarın "Görev ve Mülk" (Soll und Haben) adlı romanı da, tıpkı çalışmada irdelenecek olan "Gazeteciler" (Die Journalisten) oyununda olduğu gibi Yahudilere ilişkin çizilen genel çerçevenin olumsuz oluşuyla antisemitizmin 19. yüzyıl Alman edebiyatındaki en çarpıcı yansımalarından biridir ve bu açıdan bir *klasik yapıttır*⁶. Söz konusu yapıtta yaratılan olumsuz Yahudi stereotipinin ve istisnai olarak yaratılan olumlu özelliklerin yanında Alman burjuvazisinin sağlam ve güvenilir karakterliği, çalışkanlığı, becerikliliği, dürüstlüğü, sebatkârlığı, Alman tüccarlarının iş ahlakı ve dünya ticaretindeki önemi vurgulanır⁷. Yazar, "Gazeteciler" oyununda yazın dünyasında

³ Botsch 2014, 10.

⁴ Harap 2003, 10.

⁵ Arendt 2016, 40.

⁶ Achinger 2011, 361.

⁷ Grundmann 2001, 350.

Yahudilere olan bakış açısının Antik dönemden bu yana değişmediğini; Yahudilerin dönemin Almanya'sı tarafından ötekileştirilmesini ve toplumdaki soyutlanmasını; yarattığı Schmock karakterinin sahip olduğu klişe kişilik özellikleriyle yazın dünyasına ve okuyuculara sunmuştur.

19. Yüzyılın Antisemitizm Sorunsalı

Alman siyaset bilimci ve akademisyen Botsch'a (2014) göre Yahudi düşmanlığının çıkış noktası, yaygın olarak bilinenin aksine din tartışmalarında değil, Antik dönemde görülebilir. Ne var ki Yahudi düşmanlığının köklerinin sağlam temellere oturtulduğu dönem, Hıristiyanlık ve Yahudilik dinleri arasındaki farkların karşılaştırılmaya başlandığı dönemdir. Din olgusu bağlamında bakıldığında ise, Hıristiyanların Yahudilere karşı sahip olduğu dinsel önyargılar ve basmakalıp düşünceler, Yahudilere olan düşmanlığın çıkış noktasını oluşturmaktadır (s.10). Öyle ki Alman sosyolog Bergmann, Yahudi düşmanlığının ilk aşaması olarak Hıristiyanların Yahudilere karşı olan düşmanlığını, yani din faktörünü görmektedir. Bergmann'ın (2006) iddiasına göre ise bu aşamada Yahudi düşmanlığı, "Antisemitizm" terimiyle değil, *Antijudaismus* (Anti-Yahudilik) terimiyle karşılır (s.7-8).

Antisemitizm terimi, 19. yüzyılda ilk olarak 1879 yılında gazeteci Wilhelm Marr tarafından ortaya atılmıştır. Söz konusu terimin arka planında ise, o dönem tartışılan *Yahudilerin özgürleşme ve diğer ırklarla eşit haklara sahip olma sorunsalı* vardır. Dolayısıyla 1880'lere gelinceye değin Yahudi düşmanlığı dini ve ekonomik nedenlere bağlanıyorken (Yahudiler ticarete insanların duygularını sömürerek onları kandıran ve para düşkünü kişiler olarak görülüyordu), bu yıllardan itibaren bir ırk düşmanlığı halini alır⁸.

Botsch (2014) da, 19.yüzyıla gelindiğinde antisemitizmin, *modern* diye adlandırılabilir bir dönüşüm sürecine girdiğini ve Yahudi düşmanlığının, geçmişten günümüze gelene kadar çeşitli eğilimlere göre şekillenerek aldığı farklı biçimlerle sınıflandırılabilirliğini belirtir. Botsch, bu bağlamda antisemitizmin ilk aşaması olarak yukarıda da ifade edildiği şekilde dini kaynaklı çekişmelerin de ötesinde Hıristiyanlık öncesi Antik dönem Yahudi düşmanlığını; ikinci aşaması olarak geç Antik ve Orta Çağ döneminde yaşanan Hıristiyanlığın Yahudi karşıtlığını, üçüncü aşaması olarak kökeni Hıristiyanların Yahudi karşıtlığına dayanmakla birlikte Yahudi nefretinin modern biçimlere büründüğü modern Yahudi düşmanlığını, dördüncü aşaması olarak ırkçılığa dayanan ve nihayet sonunda nasyonal sosyalizmin *yok etme politikası* nda doruğuna ulaşan modern antisemitizmi, beşinci aşaması olarak ise, antisemitizmin bu aşamadaki en önemli ortaya çıkış biçimleri olarak *ikincil ve İsrail temelli* antisemitizm ile birlikte *Auschwitz'ten* sonra ki antisemitizmi görür (s.10).

Botsch'un (2014) yukarıdaki sınıflandırmasından anlaşılacağı üzere dünya genelindeki Yahudi düşmanlığı, modern çağa gelene değin ağırlıklı olarak dini nedenler üzerinden şekillenirken, 19. yüzyıla gelindiğinde milliyetçiliğin toplumlar arasında yayılmasının da etkisiyle din faktöründen sıyrılarak farklı bir boyut kazanır. Bu söz konusu farklılık, kendini sosyal hak ve eşitlik alanlarında gösterir. Yahudi düşmanlığı, Yahudilerin temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamayı ve hatta engellemeyi amaçlıyordu. Yahudiler, aynı zamanda modernleşme sürecinde eleştirilen tüm toplumsal eksikliklerin ve çarpıklıkların sorumlusu olarak görülüyordu (s.14).

Yahudilerin söz konusu özgürleşme ve eşit haklara sahip olma sorunsalı, çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği üzere Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesi dolayısıyla birçok Avrupa ülkesinde ciddiye alınarak tartışma konusu olur, çünkü söz konusu devrimin gerçekleşmesiyle birlikte Yahudilere ekonomik ve toplumsal alanda birtakım ayrıcalıklar sunmuştur. Bunun yanı sıra feodal devlet düzeninin ortadan kalkması ve ulus-devlet anlayışının doğması sonucunda Yahudilere tanınan hak ve özgürlükler genişletilmiştir⁹.

⁸ Bergmann 2006, 7-8.

⁹ Arendt 2016, 35.

Antisemitizm, özellikle 1879-1880 yıllarında bilimsel alanda da ciddi tartışmalara neden olur. Söz konusu sorunsal, tarihçi Heinrich von Treitschke gibi bilimcilerin de tartışma konuları arasındadır¹⁰. Treitschke, 1879 yılında kaleme aldığı, “Berlin Antisemitizm Tartışması” olarak bilinen, “Şanslarımız” başlığını taşıyan makalesini, *Yahudiler bizim kötü talihimizdir.* cümlesiyle sonlandırır. Söz konusu makale, zaman içinde dünya çapında ünlenerek antisemitizmin genelleşmesine önyak olur¹¹. Yine aynı şekilde bu dönemde Yahudi düşmanlığı, bundan böyle *modern antisemitizm* olarak adlandırılıyor ve söz konusu düşmanlık, önündeki niteleyenin hakkını vererek bilimsel alanlarda, örneğin Arthur de Gobineau’nun Ari Aryan ırkına ilişkin ırkçılık kuramı ve Darwin’in Evrim Teorisi üzerinden tartışılıyordu¹².

19. Yüzyıl Alman Edebiyatında Yahudiler

Antisemitizm olgusu, yazın dünyasında her ne kadar Hıristiyanlık öncesi dönemde ortaya çıkmış olsa da antisemitizm kavramının kendisi edebiyat alanında nispeten yenidir. Öyle ki söz konusu kavram, edebiyat sözlüklerinde ancak 1970 - 80’li yıllarda kullanılmaya başlamıştır. Yazınsal antisemitizm kavramı, *antisemitist düşünce ve davranış biçimleri yaratan ya da bunları olumlayan yazınsal bir metnin potansiyeli ya da kapasitesi* olarak tanımlanabilir¹³.

Yazınsal yapıtlardaki Yahudi karşıtı öğelerin işlevi, eleştirel metin analizleriyle görünürleşir. Bununla birlikte hiç şüphesiz yazınsal antisemitizm, çeşitli biçimlerde ve alanlarda karşımıza çıkan antisemitizm olgusundan daha fazla ölçülebilirliğe sahip değildir. Ne var ki kimi yapıtların, Yahudi karşıtı potansiyele bariz bir şekilde sahip olduğu yorumunu getirmek de imkânsız görünmemektedir. Bu nedenle ise yazınsal antisemitizmin göreceli bir kavram olduğunu söylemek, yanlış bir ifade olmaz.

Edebiyat bilimci Horch (2016), yazınsal antisemitizme eleştirel yaklaşmanın başat amacının, yazınsal yapıtları okuyucuya farklı bakış açılarıyla değil, aksine onların antisemitizm olgusuna tek bir yönden bakmalarını sağlamak olduğunu savunur. Burada tek yönden kasıt ise, okuyucunun yapıttaki Yahudilere kınayıcı ve ahlaksal açıdan olumsuz bakış açısı geliştirmelerini sağlamaktır. Bilimci, söz konusu açıklamasına ilişkin olarak ise; Freytag, Alman yazar Wilhelm Raabe ve İngiliz yazar Charles Dickens’in yapıtlarını örnek verir. Adı geçen yazarların kimi yapıtlarının, antisemitizm olgusu açısından tartışmalara yol açtığını, yapıtlarında yer alan Yahudi figürlerin, olumsuz kişilik özellikleriyle donatıldığını, bu figürler üzerinden ise okuyucuya antisemitist düşüncelerin dayatılmaya çalışıldığını vurgular. Horch (2016), bunun yanı sıra söz konusu yazarların yapıtlarında antisemitist düşünceler kadar yoğun olmasa da Yahudi düşmanlığına karşı geliştirilen imgeler ve öğelerin de varlığından söz eder. Ne var ki bunlar, çoğunlukla Yahudilerin olumsuz imajını hafifletmek ya da etkisiz hale getirmek için yeterli değildir. Bu durum ise, yüzyıllardan bu yana aynıdır (s.37).

Şüphesiz ki 19. yüzyılda Alman yazarlar tarafından kaleme alınan ve Yahudi düşmanlığını yansıtan yazınsal yapıtlar, bu dönem ve Alman edebiyatı ile sınırlı değildir. Yazınsal yapıtlarda görünürleşen Yahudi düşmanlığının, antisemitizm olgusunun kendisi kadar köklü bir geçmişe sahip olduğu düşünülmektedir. Öyle ki kimi bilimciler, en eski yazınsal antisemitizmin izlerinin, M.Ö. 3. yüzyılda İskenderiye Krallığı’nda icra edilen Yunan edebiyatında görüldüğü iddiasında bulunurlar. Bununla birlikte bu iddianın doğruluğu, net bir şekilde kanıtlanmış değildir. Bu döneme ait metinlerde Yahudi düşmanlığı, yapıtlarda açıkça yansıtılır. Yahudiler; günahkâr, hastalıklı, barbar, suça ve şiddete meyilli bireyler olarak tasvir edilirler. Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla birlikte ise Yahudi düşmanlığı,

¹⁰ Benz 2006, 11.

¹¹ Reemtsma 1998, 155.

¹² Benz 2006, 11.

¹³ Gelber’den aktaran Horch 2016, 37.

İncil ve kutsal yazılarda kendini gösterir¹⁴.

Alman edebiyatına bakıldığında Yahudi düşmanlığının yazınsal metinlerde ete kemiğe bürünmesi, Martin Lutler ile yaşanan Alman Reformasyon Dönemi'nde kaleme alınan ilk metinlerle ve Barok Dönemi'nin Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen ve Johann Beer gibi yazarlarının metinleriyle gerçekleştiği söylenebilir¹⁵. Harap (2003) da, Aydınlanma Dönemi'ndeki yazınsal yapıtlardaki antisemitist öğelerin varlığına Lessing'in "Bilge Nathan" (Nathan der Weise) adlı oyunundan (1779) örnek verir. Bilimci, söz konusu oyunda Yahudilerin yazın dünyasında *ilk defa insani varlık özellikleriyle* tasvir edildiğini belirtir. Ne var ki söz konusu yapıttaki Yahudi başkarakter, Yahudi düşmanlığını her ne kadar söylemleriyle engellemeye çalışsa da Yahudi karakter tipini klişelikten kurtarmayı başaramaz (s.4). Alman edebiyatındaki Yahudi düşmanlığını yansıtan yazınsal metin örneklerini çoğaltmak mümkündür. Öyle ki antisemitist düşüncelerin yazınsallaştırılması süreci, Alman Reformasyon Dönemi'nden günümüze kadar süregelmiştir. Bu bağlamda; yukarıda verilen Alman yazar isimlerine Goethe, Schiller, Adelbert Stifter, Theodor Fontane, Thomas Mann, Martin Walser ve Günter Grass gibi isimler dâhil edilebilir.

Burjuva dünyasının sık sık yazınsal malzeme olarak kullandığı ve realizm akımının da egemen olduğu 19. yüzyıl, Yahudi düşmanlığının yapıtlarda sık sık yansıtıldığı bir yüzyıldır; çünkü bu yüzyılda Gettolardan kurtulup Alman burjuva toplumuna karışan Yahudiler, burjuva toplumunda tanınma ve eşit haklara sahip olma hususunda ısrarcı davranarak toplumda kendilerinin de var olduğunu kanıtlama çabalarına girişirler. Böylelikle de dönemin yazarlarının dikkatini çekerler. Toplumda meydana gelen sosyal ve ekonomik değişim ve gelişimlerle Yahudiler de en az Almanlar kadar yüzleşmektedir. Dolayısıyla tıpkı Almanlar gibi onların da toplumdaki konumlarında değişiklik talepleri, kaçınılmaz bir hal alır ve yine dolayısıyla Yahudilerin söz konusu burjuvazileşme süreçleri, yazınsal yapıtlarda kendini gösterir¹⁶. Freytag'ın yapıtlarının yanında 19. yüzyılda Alman edebiyatında Yahudilerin konuşturıldığı yapıtlar veren yazarlardan Karl Borromäus Alexander Sessas'ın "Unser Verkehr" (1813) adlı tiyatro oyunu, Yahudi figürlerin stereotipler yardımıyla yaratılması dolayısıyla dönemin en ünlü yapıtları arasındadır¹⁷. Yine dönemin yazarlarından Wilhelm Raabe'in "Açlık Papazı" (Der Hungerpastor) (1864) adlı romanı da Théophile Stein adlı Yahudi karakterin, Alman toplumunda başarısızlıklarla sonuçlanan asimilasyonunun yazınsallaştırılması açısından dönemin antisemitizm sorunsalını ele alan yazınsal yapıtlarına örnek teşkil eder¹⁸.

19. yüzyıl Alman toplumunun siyasal ve kültürel alanlarında gelişen Yahudilere karşı düşmanlık, özellikle olarak Yahudi kadınlara yönelik de ortaya çıkar. 19. yüzyıl Alman edebiyatında başta Yahudi kadınlara yönelik olmak üzere, *Yahudilerin doğululuğu* ifadesi, Yahudileri aşağılamak üzere kullanılmaya başlanır. Söz konusu açıklamaya uygun düşen yazınsal yapıt örnekleri arasında ise, Hauff'un romanı "Jud Süß" (1827), Hebbel'in "Judith Oyunu" (Judith) (1840) ve Grillparzer'in "Toledolu Yahudi (Die Judin von Toledo) (1872) adlı oyunları vardır¹⁹.

Gustav Freytag (1816-1895)

Freytag, 10 Temmuz 1816 yılında doktor ve belediye başkanı olan Gottlob Ferdinand Freytag ile bir papaz kızı olan Henriette Albertine Freytag'ın çocukları olarak Almanya'nın Kreuzburg şehrinde dünyaya gelir. Anne ve

¹⁴ Horch 2016, 37-38.

¹⁵ Horch 2016, 41.

¹⁶ Krobb 2007, 85.

¹⁷ Gubser 1998, 67.

¹⁸ Horch 2016, 27-28.

¹⁹ Seigneuret 1988, 78.

babasının sosyal konumları nedeniyle ayrıcalıklı bir çocuk olarak yetişen Freytag, yaşamı boyunca kaliteli ve aynı zamanda yoğun bir eğitim alır. Öyle ki henüz altı yaşında bir çocukken Latince öğrenir. 1835 yılında ise, Alman ve klasik filoloji eğitimi almaya başlar. Yine altı yaşındayken olduğu gibi bir yandan Latince ve bunun yanında Antik Yunanca gibi eski dilleri öğrenmeye gayret ederken, diğer yandan da Alman diline ilgisi devam eder²⁰.

Akademisyenlik yönü en az yazarlık yönü kadar kuvvetli olan Freytag; Breslau Üniversite'sinde Alman mitolojisi, Alman dil öğretimi ve Eski Yüksek Almanca dilbilgisinin yanı sıra Alman dili, Alman edebiyat tarihi, Almanların dramatik şiirinin tarihi ve sanatı konularında dersler verir²¹.

Freytag, bir süre sonra akademik kariyerinde ilerleme yolunu bırakarak 1848 yılında Julian Schmidt ile birlikte nasyonal-liberal bir gazete olan "Die Grenzboten" ın yöneticiliğini üstlenir. Söz konusu gazete burjuvaziyi, 1840'lı yıllarda ülkede egemen olan devrimci ortamdan sonra Nachmärz²²'de egemen olan iktidarla uzlaştırma amacı üzerine yoğunlaşmaktadır. Yazarın Scott ve Dickens'tan etkilenerek kaleme aldığı ve dönemin çağdaş roman türüne giren "Görev ve Mülk" yapıtı da bu anlamda burjuva dünyasını gözler önüne sermektedir²³. Freytag, devlet ve vatan kavramları konusunda hassas ve duyarlı bir birey olarak yetişmiş ve bunu... *Prusyalı olarak, içinde tek tek kişilerin vatana kendilerini adamının doğal olduğu bir şehirde büyüdüm*²⁴. cümlesiyle dile getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında da onun Alman halkını devlet iktidarıyla uzlaştırma çabalarının doğal karşılanabilecek bir tutum olduğu söylenebilir.

Freytag'ın "Görev ve Mülk" ve "Gazeteciler" gibi yapıtlarının arasında önemli sayılabilecek diğer yapıtları, Alman bilimcilerinin dünyasından kesitler sunan "Kaybolan Elyazması" (Die Verlorene Handschrift) (1864) ve bir tarihsel roman olma özelliğini taşıyan ve Germen kavimlerinden birinin kültür tarihinin anlatıldığı "Atalar" (Die Ahnen) (1873-81) sayılabilir.

Freytag'ı yazınsal yapıtları dışında edebiyat tarihinde değerli kılan noktalardan bir diğeri, onun Wilhelm Grimm ile 1840'lı yıllarda filoloji ve edebiyatın etkileşimi ve Grimm Kardeşler'in Alman Sözlüğü" ne ilişkin tartışmaların yer aldığı mektup yazışmalarıdır. Yazar, 30 Nisan 1895 yılında Wiesbaden'da hayatını kaybeder²⁵.

Alman bilimci Bernt Ture von zur Mühlen, Freytag'a ilişkin yaptığı çalışmalar ile bilinen bir bilimcidir. O, Freytag'ın 200. doğum gününe özel hazırladığı biyografisinde onun bir antisemitist olmadığını öne sürer. Mühlen'in yorumuyla Freytag, Yahudilere karşı düşmanlık beslemiyor, yalnızca yapıtlarında onlara ilişkin klişe söylemlere ve betimlemelere yer veriyordur. Öyle ki Mühlen'e göre yazar, yaşamı boyunca antisemitizmin her türüne karşı takındığı tavırla bu iddiayı kanıtlamaktadır. Freytag'ın, ayrıca Richard Wagner'in "Müzikte Musevilik" (Das Judentum in der Musik) adlı Yahudilere karşı aşağılama içeren yazısına verdiği tepki, Almanya'da antisemitizme ve Yahudilerle eşit haklarda yaşama talebine ilişkin yükseltelen seslerden biri olur²⁶.

Gustav Freytag: "Gazeteciler"

²⁰ Kraut, Jaehrling, Meves, ve Hünert-Hofmann 2015, 18.

²¹ Kraut vd. 2015, 19-20.

²² Alman yazınında „Mart Sonrası“ diye adlandırılan dönem, 1848 yılının mart ayı ile 1849 yılının temmuz ayı arasında Almanya'da gerçekleşen Mart Devrimi sonrası döneme verilen ve net bir bitiş tarihi olmamakla birlikte takriben 1870 / 1871 (Alman İmparatorluğu'nun Kuruluşu) yılları olarak belirlenebilecek bir süreci kapsar.

²³ Grabert, Mulot ve Nürnberg 1985, 229.

²⁴ Vogelpohl 2005, 165.

²⁵ Kraut vd. 2015, 20-21.

²⁶ <https://www.juedische-allgemeine.de/kultur/der-gelaeuterte-antisemit/>

Alman edebiyat bilimci Krobb'un (2007) belirlemesiyle antisemitist düşüncenin edebiyatta yansımaları, genellikle bir yapıtta anlatılaştırılan karakterlerin şekillendirilmesinde ve olay örgüsünde -ki söz konusu olay örgüsünde de yine genel olarak Yahudi karakterlerin eylemleri yer alır- görülür. Bu bağlamda Krobb'a (2007) göre yazınsal bir yapıtta antisemitist düşüncelerin yansıtılabilmesi, büyük çoğunlukla yapıttaki Yahudi figürler aracılığıyla gerçekleşir. Söz konusu figürler ve kullanılan stereotipler, Yahudi düşmanlığının izlerini yapıtta sürebilmek için yararlı ipuçları verebilir (s.85).

Gazeteciler oyunu (1854), Krobb'un yukarıdaki açıklamasına örnek teşkil eden bir yazınsal yapıttır. Öyle ki söz konusu oyunda antisemitizm, Yahudi bir karakter olan Schmock üzerinden konuşturılır. Oyun, dört perdelik bir komedi oyunudur ve ilk olarak 1852 yılında Almanya'nın Breslau şehrinde sahnelenmiştir. Söz konusu oyun, gazeteciliğin 19. yüzyılın ikinci yarısında kavuştuğu basın özgürlüğünün etkilerini de yansıtmaları açısından ilginç bir örnektir²⁷.

Emekli Albay Berg, kızı Ida ile birlikte yaşamaktadır. Profesör Eduard Oldendorf ise Ida'nın nişanlısıdır ve Union adlı bir gazetenin redaktörlük işini yapmaktadır. Oldendorf, iktidar yönetimini eleştiren yazılarıyla bilinmektedir. Aynı zamanda da partisi adına milletvekilliğine adaylığını koymuştur. Albay Berg ile Profesör Oldendorf, aynı zamanda sürekli fikir çatışması yaşayan iki arkadaştır; çünkü Albay, iktidar yanlısı tavrıyla profesörün devleti eleştiren yazılarına tepki gösteriyordu. Öte yandan Ida ile Profesör Oldendorf, evlenmek istedikleri için onların gelecekteki açısından profesörün Albay'la iyi geçinmesi gerekmektedir. Bu yüzden Ida, babasının Oldendorf'a karşı daha fazla nefret beslememesi için ondan milletvekilliği adaylığını çekmesi ricasında bulunur. Profesör ise Ida'nın bu ricasını, kesin bir dille reddeder. Profesör, her ne olursa olsun fikirleri ve mesleği adına attığı adımları geri almayacaktır.

Albay da bu sırada iki tarafın arasında kalmıştır. Bir yandan düşüncelerini onaylamadığı ve kızının sevdiği adam olan Oldendorf, diğer yandan ise kendisiyle dünya ve siyaset görüşü açısından aynı düşüncelere sahip Senden, Coriolan gazetesi yazarlarından Blumenberg ve yine aynı gazetenin yazarı olan Schmock arasında kalacaktır. Zaten Oldendorf'un redaktörlük işini yaptığı Union ve Albay'ın kendi ve yakın çevresinin siyasi görüşüyle bağdaşan Coriolan gazeteleri, politik açıdan birbirlerine zıt düşüncelere sahip gazetelerdir ve bu yüzden birbirleriyle sürekli çatışma ve rekabet içindedir.

Albayın arkadaşları Senden ve Blumenberg, bir gün kendilerinin de üyesi oldukları partiye -ki söz konusu parti, Oldendorf'un partisine karşıt fikrli bir partidir- Albayın adaylığını koymasını ister. Albay, Oldendorf'la karşı karşıya kalmamak için partiden gelen teklife ilişkin önceleri tereddüt etse de sonradan aday olmayı kabul eder. Ne var ki seçim sonuçları ve Oldendorf, bir oy farkla Albayın önüne geçerek seçimi kazanır. Bunun üzerine sonucu gururuna yediremeyen Albay, kızı Ida'ya Oldendorf'u unutmaması gerektiğini, evlenmelerine hiçbir şekilde müsaade etmeyeceğini söyler. Ne var ki Albay ile Oldendorf'un aralarındaki buzlar erir ve sonunda Albay, Ida ile Oldendorf'un evlenmesine izin verir.

Krobb'un Yahudi düşmanlığının genellikle yazınsal yapıtlarda yaratılan Yahudi karakterler üzerinden yansıtıldığı görüşü, oyunda Coriolan gazetesi yazarlarından Schmock karakteri üzerinden belirginleşir. Schmock, Oldendorf'un çalıştığı Coriolan gazetesi yazarlarından. Gazetede diğer çalışanlar tarafından sürekli olarak dışlanıyor ve yaptığı hemen hemen her eylem gereksiz ve saçma görülüyordu. Bu nedenle de herhangi bir olay durumunda hep saf dışı bırakılmak istenir. İstenmeyen kişi olmasına rağmen ise oyunda, gurursuzluk yaparak ve haddini aşarak insanların peşine takılan bir karakter olarak yansıtılır. Bununla birlikte Schmock, oyunda çevresindekilerin

²⁷ Aytaç 2012, 388.

kendisine karşı takındığı tavra karşı mücadeleci bir ruhla hareket ederek hakkını savunan ve içinde yaşadığı topluma varlığını kabul ettirmeye çalışan biri olarak karşımıza çıkar. Öyle ki bir gün Blumenberg ve Senden, Albayı ziyarete giderler. Schmock ise, kendisini yanlarında götürmedikleri için onları arkalarından gizlice takip eder. Blumenberg, onun arkalarından geldiğini görünce öfkelenir ve ona evin içine girmek yerine kapıda beklemesi gerektiğini söyler. Schmock ise, kendisinin de en az diğerleri kadar içeriye girme hakkına sahip olduğunu *Sizi takip ettim. Burada durmamam için sebep ne? Albay'ı sizler kadar ben de tanıyorum*²⁸ cümlesiyle dile getirir.

Senden ve Blumenberg, bir gün şehrin ileri gelenleri için bir davet verir. Blumenberg ile Schmock arasında yine gerginlik başlar. Blumenberg, Schmock'u yalnızca ayakaltında dolaşan ve kimseye faydası olmadığı gibi zararı dokunan gereksiz bir insan olarak görüyordur. Öyle ki onun iddiasına göre Schmock, insanların aralarında yaptıkları özel konuşmaları gizlice dinlemekte ve bu tavrıyla da oyunda "kişilik" değerlerinden yoksun bir birey olarak ortaya çıkmaktadır:

BLUMENBERG: ... - (Arkasını döner ve kapıda duran Schmock'u görür.) Siz burada ne arıyorsunuz? Kapıdan gizlice neler dinlediniz? Siz Akzise'li sur kâtibi misiniz? Çabuk gözümün önünden çekilin, gidin siz de halkın arasına katılın²⁹.

Yahudiler, yüzyıllar boyu birçok toplumda dışlanmış bireyler olarak kendilerine yer edinmeye çalışırlar. Öyle ki artık 19. yüzyılda, içinde yaşadıkları gettolarının sınırlarını aşarak burjuvaya karışmak için çaba gösterirler. Ne var ki Almanya'da söz konusu yüzyıldaki durumları da göz önüne alındığında Yahudilerle arkadaşlık kurmanın gurur verici olmaktan da öte, utanılacak bir durum olduğu yine oyunda Blumenberg ile Schmock'un konuşmaları üzerinden örneklendirilir. Verilen davette Blumenberg, Schmock gibi insani özelliklerden yoksun bir Yahudi ile görülmeyi toplum içinde küçük düşmekle eşdeğer saymakta, bu yüzden de onun yanında görülmekten duyduğu rahatsızlığı, BLUMENBERG: - *Benimle tanıştığınızı elaleme ilana sebep var mı? Sizinle birlikte görünmek bana sanki şeref mi veriyor?*³⁰ ifadesiyle apaçık şekilde belli etmektedir. Schmock, zaten oyunun birçok bölümünde, çevresinde kendisiyle vakit geçirecek dostu olmayan ve kimsenin kendisiyle arkadaşlık kurmak istemediği *zavallı ve pek iyi muhitlerde yetişmemiş*³¹ bir insan olarak nitelendirilir. *Pek iyi muhitlerde yetişmemiş* nitelemesi de Schmock'un, tıpkı döneminin diğer Yahudileri gibi "getto çocuğu" damgası yediğinin, oyundaki en bariz göstergelerinden biridir.

Schmock, çalıştığı gazetede mutlu değildir. Gazetenin redaktörü tarafından sürekli olarak aşağılanıyor ve yaptığı işlerde başarısız görülüyordur. Bu haliyle de o oyunda, toplumda yer edinemeyen ve çevresindeki insanları yaptığı işlerle tatmin edemeyen beceri ve yetenekten yoksun bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Schmock tarafından tatmin edilmeyen redaktör ise, onun kendisine yayımlanması için teslim ettiği gazete yazılarını kısaltıyor ve böylece ona alması gerektiğinden daha az ücret veriyordur. Schmock'un redaktörü tarafından eleştirildiği bir diğer konu, onun kullandığı kötü Almancaya ilişkindir. Redaktör, onu dil üslubuna dikkat etmesi için uyarır. Ayrıca Schmock, yazılarında yeterli derinliğe ulaşamıyordu. Ne de olsa redaktörün iddiasıyla bir gazete yazısında yazardan en çok beklenen şey, yazılan yazının derin fikirlerle beslenmesidir. Schmock, redaktörün kendisinden yapmasını istediği her görev için titizlikle hareket ettiğinden, onun ağızından çıkan her kelimeye dikkat ettiğinden, buna rağmen ise onu bir türlü memnun edemediğinden yakınıyor ve okuyucuya *Siz benim yerimde olsanız ne yapardınız?*³² cümlesiyle serzenişte bulunur.

²⁸ Freytag 1956, 11.

²⁹ Freytag 1956, 61.

³⁰ Freytag 1956, 61.

³¹ Freytag 1956, 111.

³² Freytag 1956, 134.

Schmock, her ne kadar çalıştığı gazeteden ve iş arkadaşlarından yakınsa da oyunda aynı zamanda çıkarları uğruna kendisine yapılan gurur kırıcı davranışlara göz yuman bir kişilik duruşu sergiler. Öyle ki Blumenberg, Schmock'un gururunu ağır ithamlarıyla sürekli kırıyor, bu yüzden o, Blumenberg'den nefret ediyor, fakat ne zaman bu gerçeği yüzüne haykırmak istese bir anda vazgeçerek gazetedeki konumunun daha da sarsılmasından korkuyordur. Bu yüzden de onu bir şekilde idare etmenin yollarını arıyordu. Ne de olsa söz konusu olan, onun geleceği ve geçim kaynağı olan ekmek kapısıdır. Ne var ki Schmock, tüm bu gelişmelerin yanında bir gün Blumenberg ile yaşadığı ve bardağı taşıran son damla olan bir tartışmanın üzerine çalıştığı Coriolan gazetesinden ayrılarak karşıt fikirli bir gazete olarak bilinen Union gazetesinde çalışmaya başlamak ister. Schmock, artık Blumenberg ve diğerlerinin kendisine karşı takındığı tavır yüzünden çalıştığı ortamdan bıkmıştır. Her gün gururunu incitecek ve onun toplumda saygın bir birey olarak yer edinmesini engelleyecek türlü sorunlarla yüzleşiyordu. Çalıştığı gazeteden ayrılma isteğini, parti üyelerinin buluşması için verilen bir davette Bolz'a açmak ister. Konrad Bolz da Union gazetesinin yazarlarından ve Oldendorf'un en yakın arkadaşlarından birisidir. Bolz ise Schmock'a, gazeteyi değiştirmekle yalnızca işini değiştirmeyeceğini, aynı zamanda tarafı olduğu partiyi de değiştireceğini ve bu yüzden kendisinin böyle bir sorumluluğu üzerine almak istemediğini belirtir. Schmock ise, her taraf için yazabileceğini, bunun onun için sorun olmayacağını belirtir ve aralarında şu konuşma geçer:

SCHMOCK: - Siz neden bütün bunları düşünüp üzülüyorsunuz? Ben Blumenberg'in yanında çalışa çalışa, her istikamette kalem oynatmayı öğrendim. Önceleri sol yazıyordum, şimdi gene sağa döndüm. Dediğim gibi, her istikamette yazabilirim.

BOLZ: - Görüyorum ki çok kuvvetli bir karakteriniz var. Yaşadığımız şu devirde başınız hiç dara gelmez³³.

Schmock, Bolz ile aralarında geçen konuşmada kendisini sağlam ve istikrarlı bir duruşu olmayan, çıkarlarına hangi taraf ve ideolojik düşünce uygun düşerse orayı destekleyen bir insan olarak yansıtır. Hâlbuki o Coriolan gazetesinden, saygı duyulan bir birey olarak kendini gerçekleştiremediği için ayrılmak istemiştir. Şimdi ise Bolz ile aralarında geçen konuşma, onun toplum içindeki imajını bir kere daha zedelemiştir. Öyle ki Bolz, Schmock'un bu sözleri üzerine ironik bir üslupla ona zayıf karakterli bir insan olduğunu, yaşadıkları devirde de kendisi gibi çıkarına uygun hareket eden insanların sıkıntı çekmeyeceğini söyler. Schmock, toplumda böylece bir kere daha küçük düşmüş ve güven vermeyen insan imajı çizmiş olur.

Bolz, Schmock'un kendi gazetelerinin tarafına geçme isteğini geri çevirir; fakat aynı zamanda da Schmock'un bu isteğini fırsat bilip onun ağzından laf almak için Union gazetesi yazarlarından Bellmaus'u görevlendirir. Schmock, birkaç lokma yedirip içirilip ağzından laf alınabilecek ve zaaflarından faydalanarak çıkar sağlanabilecek biri olarak görülüyordu şimdi de. Zaten Blumenberg de Schmock'a zaman zaman birtakım maddi olanaklar sunarak onu idare etmeye çalışıyordu. Örneğin *ona Yanınızda yemek yiyecek kadar para var mı? Lokantaya gidip benim hesabıma kendinize bir şeyler ısmarlayın. Parasını ilerde komite öder*³⁴. gibi tekliflerde bulunmanın, onu yeterince tatmin edeceğini ve bu yolla ondan istediklerini alabileceklerini düşünüyordu. Buna benzer konuşmalar, Schmock ile Albay ve Ida'nın arkadaşı Adelheid'in arasında da geçer. Schmock, Albay hakkında konuşurken onun ne kadar iyi ve sevecen bir insan olduğundan söz eder; çünkü Schmock için Albayın iyi bir insan olması, ona kahvaltı ikram etmesiyle ölçülebilir. Albayın zengin ve eli açık bir kişiliğe sahip olması, Schmock için önemli bir kıstastır. Öyle ki Schmock, Albaya bir konuda yardım etme gerekçesini Adelheid'a şu sözlerle açıklar:

³³ Freytag 1956, 64.

³⁴ Freytag 1956, 62.

“SCHMOCK: - Bellmaus bana, sizin çok akıllı bir insan olduğunuzu ve Albaya, Senden’den ve benim redaktörden kendini korumasını münasip bir lisanla anlatabileceğinizi, söyledi. Albay Berg de, çok iyi kalpli bir insandır, daha geçenlerde bana tatlı şarap, beyaz ekme ve tuzlu balıkla mükemmel bir kahvaltı ikram etti”³⁵.

Yukarıdaki açıklamaya uygun düşen bir başka konuşma, yine Schmock ile Adelheid arasında geçer. Schmock’un karakterini çözen ve kendisine sunulan maddi değerlerle ondan kolaylıkla istifade edebileceğini düşünen Adelheid, onları evlerinde bir ziyareti sırasında Schmock’un kahvaltayı beğendiğini söylemesi üzerine ona ikinci bir kahvaltı ikram edebileceklerini söyler. Schmock, buna gerek olmadığını belirttiğinde ise Adelheid, kendisine başka ne tür bir yardımda bulunabileceklerini sorar. Bunun üzerine Schmock da, Adelheid’in kendisi hakkındaki düşüncelerini doğrularcasına giyecek kıyafete ihtiyacı olup olmadığını yoklamak için üstünü baştan ayağa süzerek *Şimdilik her şeyim var; bütün bedbahtlığım kötü bir meslek sahibi olmam. Şu edebiyat denilen şeyden yakayı sıyırmak istiyorum*³⁶. cevabını verir.

Bellmaus, bir gün Adelheid’ı ziyaret ederek ona Coriolan gazetesi tarafından Oldendorf’un arkasından kurulan komplolardan söz eder. Gazete çalışanları, Oldendorf’u Albayın gözünde küçük düşürmeye çalışarak amaçlarına ulaşma peşindedir. Bu yüzden de Oldendorf ve Albay’ın ilişkisini daha da bozmak için Albayın Coriolan gazetesinde yazmasını teklif etmişlerdir. Bellmaus, Adelheid’a, tüm bunları içki içirilince sarhoş olup bildiği ne varsa her şeyi anlatan Schmock’tan duyduğunu söyler. Schmock, insanların sırlarını uygunsuz ortamlarda alenen anlattığı için bir kez daha dürüstlükten yoksun güvenilmez biri olarak betimlenir. Öyle ki bu konu üzerine Bellmaus, Schmock’tan bahsederken *Pek dürüst bir adam olduğunu sanmıyorum. Belki iyi bir insandır, fakat hayâsızın biri...*³⁷ ifadelerini kullanır.

Adelheid, Albayın Oldendorf ile olan ilişkisinin düzelmesi ve Ida’nın Oldendorf ile evlenebilmesi için Albayın yakın arkadaşı Senden’in Albayı toplumda kendi saygınlığını artırmak için kullandığını, bilinçli bir şekilde Oldendorf ile arasını açmaya çalıştığını ve kötü niyetli olduğunu ortaya çıkarma amacındadır. Schmock ise; Adelheid ve Albayın gözüne girmek için Adelheid’la konuşmak ister. Senden’in Albay’a ilişkin yazdığı ve gerçekleri gün yüzüne çıkaracak birkaç mektup, Schmock’un elindedir. Schmock, bu mektupları Albaya sunmak istemektedir. O, Senden’i mektupları ortaya çıkararak karalamaya hazırdır; çünkü Senden de tıpkı diğerleri gibi gazetede ona sürekli olarak eziyet ediyordur. Schmock ise, tüm bu eziyetlerden dolayı çalıştığı gazeteden ayrılarak Union gazetesine geçmekte karardır. Bunun için ise Albaya yaklaşmak, doğru bir seçenektir. Mektupları da Adelheid aracılığıyla Albaya *Bir bakın bakalım bunlar Albayın işine yarar mı? Ben bunları ne yapayım? Benim işime yaramaz*³⁸. diyerek verir. Albay, Schmock’un Senden’e ilişkin itirafları karşısında ona kendi işini kurabilmesi için yüklü bir para öder. Mektupları Albaya veren ve karşılığında parasını alan Schmock, sonunda Albayın evinden amacına ulaşmış ve mutlu bir şekilde ayrılır.

Sonuç

Bu çalışmada Alman yazar Gustav Freytag’ın “Gazeteciler” oyunu üzerinden 19. yüzyıl Alman edebiyatında görünürleşen Yahudi algısı irdelenmeye çalışılmıştır. Antisemitizm kavramı, yüzyıllar boyunca Yahudiler tarih sahnesine hangi bağlamda çıkarsa çıksın onlara karşı nefretin, önyargının ve kin duygusunun bir bütünü

³⁵ Freytag 1956, 133.

³⁶ Freytag 1956, 133.

³⁷ Freytag 1956, 112.

³⁸ Freytag 1956, 132.

karşılamaştır. Yahudi düşmanlığı, Orta Çağ'da Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla birlikte her ne kadar dini nedenlerle şekillense de 19. yüzyıla gelindiğinde Fransız Devrimi'yle birlikte milliyetçiliğin dünya geneline yayılmasıyla, Yahudilerin gettolarından çıkararak burjuva toplumuna karışma istekleriyle ve Yahudilerin özgürleşme ve hak talepleriyle birlikte dini faktörlerden sıyrılıp ırkçı bir biçime bürünmüştür. Bu yüzdendir ki 19. yüzyılın antisemitizm kavramının anlamı üzerinde oldukça önemli bir etkisinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmeler, dönemin kimi yazarlarını da etkisi altına almış, Yahudilerin hak ve toplumda saygınlık görme beklentileri, yazınsal yapıtlarda antisemitist düşünceler olarak açığa çıkmıştır. Bu yazarların arasında sayılabilecek olan Freytag da, 19. yüzyılda Yahudi sorunsalının yansıtıldığı yapıtlar kaleme alarak döneminin Yahudi düşmanlığını anlatılaştıran en önemli yazarlarından biri olmayı başarmıştır. Yazarın "Görev ve Mülk" romanından yola çıkan kimi bilimciler, yapıtın ve yazarının antisemitist olup olmadığına ilişkin tartışmalar başlatmışlardır. Öyle ki söz konusu roman; Yahudilere ilişkin eleştirilerin ve karalamaların yanında olumlu özellikler de barındırır. Örneğin romanda Polonyalı Doğu Yahudileri; hem olumlu, hem de olumsuz kişilik özellikleriyle anlatılaştırılmıştır. Zur Mühlen gibi bazı bilimciler, bu gerçekten yola çıkarak yazarın; özel, siyasi ve toplumsal yaşamında antisemitist bir birey olarak nitelendirilemeyeceği düşüncesinde birleşirler. Horch gibi kimi bilimciler ise yazarın, antisemitist izlerin sürülebileceği yapıtlarını, okuyucuya Yahudi düşmanlığını dayatmak için kaleme aldığı düşüncesinde birleşirler. Bu farklı iki iddianın varlığından dolayıdır ki yapıta ve yazara ilişkin söz konusu fikirler, yazın bilimcilerce tartışmaya açık konular olarak ele alınabilecek türdendir.

Krobb'un, Yahudi düşmanlığının yazın dünyasında etkili bir şekilde konulaştırılmasının yollarından biri olduğunu iddia ettiği karakter analizi ve karakterlere ilişkin kullanılan klişeler, oyunda Schmock karakteriyle somutlaştırılmış; söz konusu karakter, Freytag'ın "Mülk ve Görev" romanında çalışkan, dürüst ve sebatkâr olarak betimlediği Alman toplumunun aksine olumsuz kişilik özellikleriyle donatılmıştır. Schmock, çalıştığı gazete çalışanları tarafından dışlanan, kendisiyle birlikte toplum içinde görülmekten utanılan, toplumda söz sahibi olabilmek ve mesleğinde belli bir konuma gelebilmek için kişisel çıkarları uğruna bayağı denebilecek her türden davranışı sergileyebilen, insanları birbirine düşürmekten çekinmeyen, bu amaç uğruna kişiliğinden ödün veren, kendisine sunulan maddi imkânlarla kolayca tatmin edilebilen ve manevi derinliği olmayan bir karakter olarak betimlenir ve tüm bu sebepler yüzünden ise oyunda, toplumun saygısını yitirmiş bir Yahudi olarak karşımıza çıkar.

Bu haliyle de Schmock'un, dönemin Yahudi düşmanlığını yansıtan bir karakter olarak yaratıldığı söylenebilir. Schmock, oyunda yaşadığı dönemde meydana gelen toplumsal değişimlerin sonucu eşitlik ve özgürlük haklarının farkında olan bir birey olarak da karşımıza çıkar aynı zamanda. Öyle ki çalışma arkadaşlarına en az onlar kadar "birey" olduğunu dile getirebilecek cesarete ve yine en az onlar kadar bir şeyleri yapma hakkına sahip olduğunun bilincine sahip bir bireydir. Ne var ki bu cesaret örneğinin, içinde yaşadığı toplumun gözünde bir karşılığı yoktur.

Kaynakça

Achinger, C. (2011). Antisemitismus und “Deutsche Arbeit” – Zur Selbsterstörung des Liberalismus bei Gustav Freytag. Nicolas Berg (Ed.), Kapitalismusdebatten um 1900-über antisemitisierende Semantiken des Jüdischen içinde (s.361-388). Leipzig: Leipziger Universität Yayınları.

Arendt, H. (2016). Totalitarizmin Kaynakları / 1 Antisemitizm Seçme Eserler 3. Bahadır Sina Şener (Çev.). (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Botsch, G. (2014, 7 Temmuz). “Von der Judenfeindschaft zum Antisemitismus. Ein historischer Überblick”. Anne Seibring (Ed.), Aus Politik und Zeitgeschichte: Beilage zur Wochenzeitung das Parlament, s.10.

Gorelik, Lena (2014, 7 Temmuz). „Man wird doch noch mal sagen dürfen ...“ Antisemitismus in Hoch- und Populärkultur”. Anne Seibring (Ed.), Aus Politik und Zeitgeschichte: Beilage zur Wochenzeitung das Parlament, s.3.

Aytaç, G. (2012). Yeniçağ Alman Edebiyatı, (6. Baskı). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bergmann, W. (2006). “Was heißt Antisemitismus?”. Bundeszentrale für Politische Bildung Zeitschrift (Ed.), Bonn: Dossier Antisemitismus, Bundeszentrale für Politische Bildung Yayınevi.

Freytag, G. (1956). Gazeteciler. (Çev.), İstanbul: Maarif Basımevi.

Grabert, W., Mulot, A. ve Nürnberger, H. (1985). Geschichte der Deutschen Literatur. (21. Baskı). Münih: Bayerischer Schulbuch Yayınevi.

Grundmann, H. (2001): Deutsche Literaturgeschichte für Lehrer. Stuttgart: Hans-Dieter Heinz ve Akademik Yayınevi.

Gubser, M. (1998). Literarischer Antisemitismus: Untersuchungen zu Gustav Freytag und anderen bürgerlichen Schriftstellern des 19. Jahrhunderts. Göttingen: Wallstein Yayınevi.

Harap, Louis (2003). The Image of the Jew in American Literature: From Early Republic to Mass Immigration. (2. Baskı). Syracuse, New York: Syracuse University Yayıncılık.

Horch, H. O. (Ed.) (2016). Handbuch der deutsch-jüdischen Literatur. Berlin / Boston: Walter de Gruyter Yayınevi.

Kraut, P., Jaehrling, J., Meves, U. ve Hünert-Hofmann, Else (Ed.) (2015). Briefwechsel der Brüder Jacob und Wilhelm Grimm mit Gustav Freytag, Moriz Haupt, Heinrich Hoffmann von Fallersleben und Franz Joseph Mone. Band 7. Stuttgart: S. Hirzel Yayınevi.

Krobb F. (2007). Was bedeutet literarischer Antisemitismus im 19. Jahrhundert? Ein Problemaufriss. Bogdal KM., Holz K., Lorenz M.N. (Ed.), Literarischer Antisemitismus nach Auschwitz. Stuttgart: J.B. Metzler Yayınevi.

Reemtsma, Jan Philipp (1998): Vahşeti Kavramak-İnsan Zulmünü Açıklama Denemeleri. Ender Ateşman (Çev.). (1. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Seigneuret, J.-C. (1988). Dictionary of Literary Themes and Motifs. New York: Greenwood Yayıncılık.

Vogelpohl, W. (2005). Alman Edebiyatı Tarihi. Yavuz Erkoç (Çev.). (1. Baskı). Ankara: Orient Yayınları.

Von Welf G. (2016, 4 Temmuz). Bernt Ture von zur Mühlen rehabilitiert den Schriftsteller Gustav Freytag zu dessen 200. Geburtstag. Jüdische Allgemeine Zeitung. <https://www.juedische-allgemeine.de/kultur/der-gelaeuterte-antisemit/>